

316.612 (082)

Г87

**Громадянське суспільство
та проблеми
становлення
особистості**

**Збірник
наукових
праць**

Випуск 2

Євгенія Широкова, Ольга Тарасова

Політичні партії України в структурі громадянського суспільства

Розглядається організаційна структура громадянського суспільства, місце і роль в ній політичних партій. Досліджуються основні структурно-організаційні типи партій, які сьогодні домінують в українському політичному просторі, їх характерні риси, переваги та недоліки.

The organizational structure of a civil society, the place and the role of political parties in it are considered. The basic structural and organizational types of parties which dominate in the Ukrainian political space today, their prominent features, advantages and disadvantages are investigated.

Громадянське суспільство формується різноманітністю не опосередкованих державою вільних і рівноправних взаємовідносин індивідів, які самоорганізуються у незалежні асоціації. Воно включає господарські, економічні, сімейні, етнічні, релігійні, правові і моральні відносини, а також не опосередковані державою політичні відносини. У сучасній науковій літературі використовуються різні критерії віднесення тих чи інших суспільних організацій до структур громадянського суспільства. З певними обмеженнями до організаційної структури громадянського суспільства відносять організації, які захищають законні права соціальних меншин і професійних груп, суспільно-політичні об'єднання і добровільні організації – політичні партії, групи інтересів, релігійні організації, благодійні організації, професійні союзи, організації української діаспори, тобто всі неурядові, некомерційні організації, а також органи місцевого самоврядування і самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації.

До інститутів громадянського суспільства відносять і такі елементи політичних структур, як демократичне законодавство, розподіл влади, існування легальної опозиції. Останні самі по собі не входять у безпосередню структуру громадянського суспільства, але поро-

дуються ним і є більш або менш значущими формами закріплення його впливу у політичній організації суспільства.

Інституціоналізацію політичної участі громадян, зв'язок населення з державними структурами у демократичній державі забезпечують політичні партії і групи інтересів. Ці об'єднання, втілюючи право людини на політичну асоціацію, відіграють провідну роль у визначенні та вдосконаленні політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів різноманітних прошарків населення. За допомогою цих інститутів люди висувують свої групові вимоги до держави і водночас отримують від неї підтримку у вирішенні тих чи інших політичних питань. Партії і групи інтересів – один з найбільш ефективних засобів боротьби як з політичною апатією людей, так і з неконституційними методами впливу на владу. До того ж партії є таким інститутом влади, без якого не можуть здійснюватися вибори як основний механізм формування державності, легальне завоювання різними верствами населення провідних політичних позицій.

Однією з вирішальних умов утвердження громадянського суспільства, незворотності демократичного процесу є наявність розвинутої партійної системи. Загальний процес демократизації українського суспільства зумовив становлення партійного плюралізму: на початок 2007 року в Україні зареєстровано 137 політичних партій [1]. Існування такої надмірної кількості різноманітних політичних партій свідчить, що партійна система все ще не перейшла до фази стабільного розвитку, коли існують кілька політичних течій, оформлених у впливові партії і блоки, що обстоюють інтереси певних соціальних верств населення.

Мрією багатьох політиків в Україні залишається встановлення двопартійної системи (тобто системи з двома відносно рівноцінними за популярністю конкуруючими партіями, що час від часу змінюють одна одну при владі), яка існує в деяких демократичних країнах. Деякі з політиків навіть висуває припущення, що теперішній розклад політичних сил у парламенті (антикризова коаліція – парламентська опозиція) може за певних обставин стати початком формування двопартійної системи.

Сьогодні в українському політичному просторі домінуючими, як вважають політологи, є два структурно-організаційних типи політичних партій – бюрократичні і технократичні [2]. Партії першого типу (Партія регіонів, КПУ, СПУ, НСНУ, НДП, СДПУ (о), УНП, та ін.) мають розгорнуту структуру з розвиненими регіональними відділеннями, осередками на місцях, громіздким партійним апаратом і великою кількістю членів. Характерною рисою бюрократичних партій є чіткий внутрішній розподіл на регіональні організації і центральні органи. Як правило, партіям цього типу властиві жорсткі ідейні вимоги до своїх членів, централізована організація управління і авторитарна роль лідерів. При цьому, зауважимо, чим вищий політичний статус партійних керівників, тим легше вони приносять в жертву свої принципи заради політичної кон'юнктури і особистої користі. Досить яскраво про це, зокрема, свідчить перехід депутатів з однієї фракції до іншої або створення коаліції із несумісних за ідеологією партій.

Бюрократична модель політичних партій є, на думку політологів, малоефективною, немобільною і дуже затратною. Громадяни у своїй більшості не дуже хочуть брати участь у політичному житті, не довіряють партійній номенклатурі. Про це свідчать, зокрема, результати соціологічного проекту Інституту соціології НАН України “Українське суспільство: моніторинг соціальних змін”: у 2005 році переважна більшість українського населення (83,7 %) не належала до жодної з громадських, політичних організацій, а політичним партіям не довіряло майже 47 % населення [3].

Партії технократичного типу (ПРП, “Трудова Україна”, “Молода Україна”, Народна партія, ПЗУ, “Солідарність”, “Віче”, “Еко +25” та ін.) фактично є віртуальними. Вони практично цілком існують у масовій свідомості, час від часу з'являються на екранах телевізорів, на смугах газет та у радіоефірах. Як правило, це – ідеологічно нейтральні об'єднання, не перевантажені габаритним бюрократичним апаратом: вони не мають первинних осередків, а іноді навіть обласних структур. Проте у передвиборчий період за рахунок додаткових фінансових надходжень, одержуваних від тих, хто хоче стати народ-

ним депутатом, вони швидко “нарошують м’язи”, створюючи партійні організації на місцях. Робота у таких організаціях будується, як правило, на “зарплатній” основі. Партійний кістяк становлять досвідчені політичні менеджери, які одержують свою зарплатню залежно від росту рейтингу на місцях.

Як показує практика, такі проекти створюються під конкретні політекономічні інтереси промислово-економічних груп і існують до тих пір, поки не витратять гроші або перестануть бути технологічно необхідними. Ідеологія технократичних партій найчастіше має відверто популістський характер, а стратегія зводиться до використання негативної енергії суспільства для тиску на владу або, навпаки, для її спрямування проти тих сил, що загрожують владі. Їхня діяльність має сезонний характер, який посилюється у міру наближення виборчих кампаній. Технократичні партії не працюють над довгостроковими соціально-економічними проектами, їх соціальна база ніколи не буває чітко визначеною.

Поштовх до розвитку технократичних моделей партійного будівництва дали вибори Президента України у 1999 р., а під час виборчих кампаній 2004 і 2006 рр. існували вже десятки таких партій. Розгорнута в Україні мережа передвиборчих штабів давала реальну можливість конвертувати їх у професійні партійні осередки на місцях. Відпрацьовані технології використання медіа-ресурсу і PR-підтримки виборчих кампаній давали тверді надії на успіх.

Одним із мотивів появи технократичних партій, що орієнтовані, у першу чергу, на присутність у медіа-просторі, була необхідність просування так званих “партій-клонів” – нововинайденої технології відібрання голосів у партій-конкурентів і стабілізації приросту опозиційного електорату.

У сьогоднішніх соціально-економічних реаліях і бюрократичні, і технократичні партії дуже вразливі. Перші залежать від включеності до структур влади, інші – від фінансових можливостей та стійкості інтересу до політичних проектів своїх засновників-олігархів. Слабкість ідеологічної бази технократичних проектів і незабезпеченість зв’язку ідеологічних і програмних установок із соціальною базою

бюрократичних партій, диктують партіям необхідність шукати нові форми громадського життя.

Спроби врятуватися за рахунок злиття у громіздкі політичні блоки виглядали до цих пір не дуже переконливо: амбіції і суперечки були постійними супутниками у таких політичних об'єднаннях. Із офіційних джерел відомо, що зараз ведуться переговори про утворення нового політичного блоку – опозиційної Конфедерації політичних партій “Європейська Україна”. У переговорах беруть участь НСНУ, Громадянська партія “Пора”, КУН, НРУ, НДП, ППП, ХДС, УНП, УРП “Собор” [4]. Ще один політичний проект, який пропонується для участі у наступних виборах у парламент та у місцеві органи влади – об'єднання правих сил під умовною назвою “Правиця” [4].

Щоб не перетворитися на політичних аутсайдерів, партіям необхідно посилити професіоналізм своїх партійних кадрів, залучати до своїх рядів грамотних і професійних політменеджерів. До того ж необхідно наповнити партійну діяльність реальною соціальною складовою, продемонструвати потенційному виборцеві свою ефективність, зробити внутрішньопартійну роботу більш динамічною і відкритою.

Зміни, що сталися в українській виборчій системі (перехід до пропорційної моделі), безумовно, стануть відчутним стимулом активізації партійного будівництва, зміцнення партійної системи загалом. Саме на цій основі має відбутися формування політичних партій парламентського типу. За нових умов партії, якщо вони не хочуть втратити політичний вплив, повинні перш за все зосередитися на боротьбі за місцеве самоврядування. А це потребує реально працюючих партійних організацій на місцях, посилення регіональних аспектів діяльності партій: включення їх в життя територіальних громад, взаємопорозуміння з регіональними елітами тощо. Значна більшість партій, на наш погляд, сьогодні до цього зовсім не готові, тому що вони виникли не як вираження потреб становлення громадянського суспільства, а як реакція на амбіції окремих політично активних діячів чи на окремі групові інтереси.

Література

1. В Украине появилась 137-я политическая партия. http://newstoday.com.ua/?url=show_detal&id=84906
2. Политические партии Украины в преддверии парламентских выборов 2006 г. http://hofia.com.ua/ru/mats/1081#_22
3. Социологический мониторинг. Украинское общество 1994-2005: Год перелома. – К., 2005. http://www.i-soc.kiev.ua/doc/p_book.rar
4. Ряд партий ведут переговоры о создании Конфедерации политических партий "Европейская Украина". http://www.kartina-ua.info/index.phtml?art_id=64488&action=view&sel_date=2007-01-25

Iwona Sobieraj

Pluralizm ideologii etnicznych a tożsamość grupy. Studium na przykładzie mniejszości łemkowskiej w Polsce

В статье рассматриваются особенности наличия плюралистической идеологии в процессе самоидентификации этнических групп на примере этнического меньшинства лемков в Польше.

Particularities of formation of pluralistic ideology in the process of self identification of ethnic groups on example of Lemky's ethnic minority in Poland.

Jednym z aspektów demokracji, a zarazem cechą społeczeństwa obywatelskiego jest publiczna zgoda na pluralizm kulturowy (a więc istnienie w ramach państwa mniejszości o poglądach różnych od tych reprezentowanych przez większość). W Polsce przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych (tymi się głównie tutaj zajmę) stanowią jedynie około 1,5 % mieszkańców, są to przedstawiciele dziewięciu mniejszości narodowych (białoruskiej, czeskiej, litewskiej, niemieckiej, ormiańskiej, rosyjskiej, słowackiej, ukraińskiej i żydowskiej) i czterech mniejszości etnicznych (karaimskiej, łemkowskiej, romskiej i